

Kozma Huba

Szörnyű időket éltünk

Gálfalvi György: Kacagásaink

A titkosszolgálati levéltárak kutathatóvá válása óta fény derült a szocialistának mondott korszak addig titokban tartott bűneinek és bűnöseinek jelentős részére. Otthon és itthon, a Kárpát-medencében mindenütt. Erdélyben Gyimesi Éva (*Szem a láncban*), Markó Béla (*Egy irredenta hétköznapjai*) és Gálfalvi György néztek szembe először az írók közül a maguk *dosszárjaival* és az addig rejtőzködő besúgóikkal. Gyötrelmes találkozások ezek, hiszen angyalnak öltözött ördögökkel/báránybőrbe bújt farkasokkal, és a maguk jóhiszeműségével-balekságával, az eltékozolt bizalomra ébredés kínjaival szembesültek a kárvallottak ilyenkor.

Gálfalvi György író, lapszerkesztő, irodalomszervező első számú közellenségnek számított a Ceaușescu-diktatúra időszakában. Először Kelemen, aztán Gherasim néven tartották számon őt az évtizedekig titkos iratokban. A *célszemélyről* hatezer oldalnyi információt tartottak érdemesnek összegyűjteni az egyébként lakóházával szomszédos épületben lakozó, hivatásukat fáradhatatlan szorgalommal gyakorló titkosszolgálatiak. Megfigyelése már a kolozsvári egyetemen elkezdődik, az akkor és ott szerveződő „sikerbanda” – a *Forrás* második nemzedéke – tagjaként részesül ebben a rendkívüli megtiszteltetésben, hiszen nemzedéktársaival egyetemben ő sem tartja távol magától a kételyt. Csakhogy – a kortárs Láng Gusztáv szavait használva – *nem a kétely nélküli hit, hanem az elnémitott kételyek kora a hatvanas évek*. Tamási Áron híres ábeli mondatának parafrázisaként a már ekkor magát *mindenséggel mérő*, Balázs Ferenc közösségi elvein szocializálódó Gálfalvi György így fogalmazza meg a sajátját: *„Azért vagyunk a világon, hogy azzá legyünk, akik lehetnénk.”*

A 2016-ban megjelent *Kacagásaink* (2016. Noran Libro Kiadó Budapest) címmel kiadott emlékirataiban a szerzővel készített, annak életútját visszaidéző terjedelmes interjúk (*Számolok a kiszámíthatatlansággal* – Ferenczes István, *Barátnak mehetős, alattvalónak alkalmatlan* – Kádár Magor, *Illúziók nélkül* – Novák Csaba Zoltán) melletti írások – esszék és idevágó könyvismertetés – zömmel a *késői érdeklődő saját magáról való* tájékozódásáról szólnak. *Ezt a könyvet nem én írtam, mások már megírták rólam, de nem helyettem* – avat be a mű megírásának körülményeibe a szerző a *Csobbanó szavaink* című esszéjében. 1974 januárjától 1989. december 15-ig rögzítették, miről beszéltem családommal, barátaimmal, irodalmi összejöveteleken, a szerkesztőségben, beszámolnak megmozdulásaimról például buzgalommal és megközelítő pontossággal megörökítettek csaknem mindent, ami velem és körülöttem e tizenöt év alatt történt.

A célszemély (Gherasim) a mai napig nem érti, miért lóttek felborzolt tollú verébre ágyúval a hatalom mindenható. Hiszen, mint írja, *nem próbáltam erőszakkal megdönteni a rendszert, igyekeztem indulataimat féken tartani, bár elismerem, ez nem mindig sikerült*. A kérdést, gondolom, minden *célszemély* felteszi magának utólag határon innen és túl. Hát

ennyire fontos voltam én, hogy ilyen elrettentésre szánt, mégis titokban tartott erőkkal, alaposan kiépített intézményrendszerrel kövessék lépéseimet, figyeljék szavaimat? Miért érdemesültünk mi ilyen megkülönböztetett figyelemre? És mi munkálhatott a megfigyelőkben? A gyűlölet, a félelem? Mit akartak ők elérni szorgos, nem mindig titkolt hallgatózásaikkal, vagy éppen megfélemlítő gesztusaikkal? S mi lehetett a megfelelő válasz minderre? – tehetik fel a kérdést a már „békeidőben” születettek. A kacagás – állítja Gálfalvi György beszélgetőtársának, Ferenczes Istvánnak. *A kacagás képessége sírnivalóan sovány vigasz, de vannak helyzetek, amelyeknek az elviseléséhez a keservesen jóízű röhögések adnak erőt. Ilyen helyzet volt a Hajdú Győzővel való kényszerű együttélés, de ilyen helyzet volt mindenekelőtt a Securitate jelenléte életünkben, a tudat, hogy ők tudják, hogy mi tudjuk azt, hogy lehallgatnak, és mégis beszélünk.*

Az interjúk mellett múltidéző esszék hozzák közel hozzánk a letűnt rendszert, amelyben e korszak szereplőinek élniük rendeltetett. A kézhez kapott hatezer oldalnyi titkosszolgálati jegyzőkönyvek, besúgói és összegző jelentések visszahozzák, és a Szerző asztalára teszik a korábban már elfelejtett emlékeket is a feledésből. A megfigyelték listájára vételekor, dossziéja újbóli megnyitásakor, 1979-ben Gálfalvi György bűneit is lajstromozták: az a véleménye, hogy Erdélyben erőszakos románosítás folyik. Hangsúlyozza, hogy az elrománosítással a magyarok passzív ellenállással kell szembeszálljanak, olyan külföldi újságírók és írók látogatják, akik hazánk politikájával kapcsolatban ellenségesen viselkednek, azt állítja, hogy az állami szervek a magyar közösségek szétzúzására törek-szenek, hazánkban nincs megfelelő módon megoldva a magyarság helyzete, a cenzúra miatt nem lehet a negatív jelenségekről írni... Égbekiáltó bűnököt követ el, aki ilyesmiket állít, minősíthetetlen hazugságokat! Olyannyira égbekiáltókat, hogy a célszemély ellen több esetben – és ugyanennyiszor felfüggesztett – bűnvádi indítványt is megfogalmaznak a megrendszabályozásra törekvő illetékes hatóságok. Az utolsót 1989 novemberében kezdeményezték, de ennek foganatosítására akkor nem maradt már idejük. A megfigyelés nagy részét a lehallgatási jegyzőkönyvek teszik ki. Lehallgatókészülékeket helyeznek el Gherasim házában, munkahelyén, a szerkesztőségben, barátai lakásában, az általa használható telefonkészülékekben. Az egyik szerkesztőségi beszélgetés során a kiemelten megfigyelt (cél)személy tervezett, már kiadónál lévő kötete (*Találkozásaink*) megcsúfolásának nevezi, hogy a kötetben szereplő helységek nevét – köztük szülővárosáét – nem írhatja magyarul, csak románul. A lehallgatás a szerző dühös tiltakozását a jelentés lapszélére írt harsány nagybetűkkel minősíti: a gazember! (A gazember, aki voltam) A könnyen osztogatott minősítő jelzők korát éljük ekkor, a kiszolgáltatottak (és megszorítottak) megalázásáét, a jogfosztottságét. Jó lenne népmesei fordulattal zárni ezt a gondolatsort: a vétkesek a (rendszer)változások után elnyerték méltó büntetésüket, a jók pedig jutalmukat – szerte a Kárpát-medencében. A hatezer oldalnyi titkosszolgálati anyag végigolvasása után nem sokkal szülővárosa főterén a Gherasimként emlegetett célszemély találkozott egyik azonosított besúgójával, s megkérdezte tőle, miért tette azt, amit tett. Hiszen barátként tartotta őt számon, s éppen ezért esett neki igen-igen fájdalmasan, amikor ennek ellenkezője derült ki az informátor jelentéseiből. – *Szörnyű időket éltünk!* – hangzott a válasz. Ennyi, semmi több, még egy sóhajtás sem.

A *Kacagásaink* megjelenése utáni évben, 2017-ben Gálfalvi György következő kötete a Lakiteleki Antológia Kiadónál jelent meg *Beszélgetéseink* címmel, zömmel ugyancsak a *szörnyű időkről*. Nem fogyott el tehát a *mondhatnék*, az emlékiratfolyam nem szakadt meg. Ebben, az előzőnél vastkosabb kötetben a Szerző visszaidézi pályakezdő időszakának beszélgetéseit egykori, még ugyancsak fiatal társaival, a „sikerbanda” tagjaival, a *Marad a lúz?* – kötet tizenegy szereplőjével, és a később megszólított idősebb, fiatalabb pályatársakkal. Szilágyi Istvánnal, Bodor Pállal, Páll Lajossal, Majtényi Erikkal, Bözödi Györggyel,

Ferenczes Istvánnal, Pusztai Jánossal. Ezek a beszélgetések, melyekben ugyancsak rendre talál a szó, még mind a Közép-Európában bekövetkezett politikai változások előttiek. Aztán fordul a kocka, a kötet második felében őt kérdezik. Pályájáról, közéleti szerepléséről, s arról, hogyan dolgozza fel lelkileg és valóságosan a kézhez kapott titkosszolgálati jelentéseket. Beszédese az interjúk címei is: *Művekkel szegülni ellene a pusztulásnak* (Beke György), *A Securitate árnyékában* (Szakolczay Lajos), *Bizonyosság egy bizonytalan világban* (Máthé Éva), *Az ellenállásba vetett hit nem tűnhet el* (Nagy Miklós Kund), *Otthon fogunk kihalni* (Tóth Pál Péter), *Mindig közel engedtem magamhoz a kételyt* (Láng Orsolya), *Illúziók nélkül* (Novák Zoltán Csaba).

A Gálfalvi György pályáját és életét végigkísítő gondok és nyomasztó, álmait is megkeserítő viták víziói társulnak mellé mindennapjaiban. S hogy ez nem csak önsajnáló panaszkodás a kérdezőinek adott válaszaiban, elég a háza kerítése mellé épített jelképre utalnunk, az örutoronyra, amit a szomszéd, a mindenható Securitate emelt, nyilvánvalóan önmaga védelmében a megfigyelt célszemély kerítésénél, örökös üldözési tébolyában. Mert fordított világ volt ez, mint a diktatúraké általában. *Időnként* – meséli el visszatérő álmainak egyikét Beke Györgynek 1989-ben a Szerző – *azt álmodom, hogy győztünk – nem lehet tudni egészen pontosan, mit jelent ez a győzelem, hiszen álmról van szó, s ebben ugye nincsen logika, de a megváltozott helyzetben én ismét azon kapom magam – s azon kapnak mások is –, hogy különvéleményem van (például azt hangoztatom, mi nem bánhatunk úgy a legyőzöttekkel, ahogy ők bántak velünk), ezért falhoz állítanak, ahol természetesen elutasítom, hogy a szememet bekössék, így utolsó pillantásommal még tisztán láthatom: a kivégzőosztagot Hajdú Győző vezényli. A kollaboráns Hajdú Győző, az Igaz Szó örökösnek hitt főszerkesztője. A több mint két évtizeden át a marosvásárhelyi folyóiratnál munkálkodó Gálfalvi Györgyöt balázsferenci örökségként a közös nekivágás kecsegtető kalandjának reménye teszi pompeji katonává. Ör helyét, a folyóiratot, szerző- és honfitársait, a Szülőföldet hűségesen őrző honvéddé. Nemesgyzer főtiszti beosztásában. Mert a közép-európai, nemesgyzer forradalomnak is nevezett változások során, a korábban háttérbe szorítottak közül természetszerűen többen vezető szerepet vállalnak. Gálfalvi György alapító tagja lesz még a diktátor kivégzése előtt szülővárosa ellenzéki pártjának, főszerkesztő-helyettese a Látóra átkeresztelt Igaz Szónak, nem futamodik el a sorjázó feladatok elől. A *Beszélgetéseink* harmadik részében a két tucattal is több, hosszabb-rövidebb interjúkból mozaikszerűen kirajzolódik Szerzőnk kényszerű közéleti szerepvállalása. Mert az első sorban járók nem menekülhetnek a rájuk aggatott titulusoktól. Ám hamarosan kirajzolódik az is, hogy a kamaszkorától írónak készülő Gálfalvi György egyre inkább kihátrálna már a napi politikából, hiszen neki dolga, rendelt feladata nem ott, hanem az irodalom mezején lenne. *Valamikor* – írja kötetvégi monológjában – *ellenállónak számítottam. Ma mások számítanak akkori ellenállónak. De a szembeszegüléssel, az ellenéléssel alanyi jogon megszerzett belső szabadság semmihez sem hasonlítható mámora, a bajtársiasság, a bizalom, az egymásra utaltság emlékei a mai napig melegítenek.**

A muszáj Herkulesként vállalt kényszerű feladatok az (élet)veszélyek elmúltával gyorsan gazdára találnak, az egykori Kelemen-Gherasim teheti azt, amire mindig is készült, egymás után jelennek meg kötetei. Az Erdélyben jelentős hagyományokkal rendelkező emlékirat-irodalom jelei – Apor Péter, Bethlen Miklós – nyomában haladva hiteles szemtanúként örökíti meg a számunkra rendeltetett kort, *A szörnyű időket*, amelyben éltünk.